

СТАНОВИЩЕ
НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД ЗА ПРИСЪЖДАНЕ
НА НАУЧНАТА И ОБРАЗОВАТЕЛНА СТЕПЕН „ДОКТОР“

Автор на дисертационния труд: Йоанис Каминис

БФ на СУ „Св. Климент Охридски“

Катедра Историческо и Систематическо богословие

Научна област на Висшето образование: 2. Хуманитарни науки

Професионално направление 2.4 Религия и Теология

Тема на дисертационното изследване: „Пътят на духовен възход според Евагрий Понтийски“.

Изготвил становището: свещ. доц. д-р Стоян Илиев Чиликов; Катедра Теология, Философско – исторически факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Становището е изготвено в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България, Правилника за неговото прилагане и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ изменен и допълнен от АС на 17.07.2019г.

Рецензирането на материалите е съгласно заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ за назначаване на научно жури, № РД 38-561/01.12.2020г.). Йоанис Каминис е предоставил всички необходими документи за процедурата за защита на дисертационния труд.

1. Данни за дисертанта и процедурата

Г-н Йоанис Каминис е завършил последователно бакалаварската програма на Солунската църковна академия в Гърция, магистърската програма на Гръцкия отворен университет в Патра (Гърция), след което е приет за докторант по Патрология при катедра Историческо и систематическо богословие при Богословски факултет при СУ. По време на

обучението си в СУ е специализирал шест месеца в Католическия университет в Айхщет (Германия). Изпълнил е Индивидуалния си план и отчислен с право на защита. Дисертационният труд, който ми е предоставен за становище, е обсъден на заседание на катедра „Историческо и систематическо богословие“ на БФ на СУ. На същото заседание е взето решение той да бъде допуснат до публична защита. На първото заседание на научното жури е избран председател и са определени авторите за съставяне на рецензии и становища. Процедурата е спазена и считам, че няма допуснати нарушения.

2. Данни за дисертацията

Дисертационният труд е много добре структуриран, с общ обем от 275 стандартни компютърни страници. Той съдържа предговор, увод, четири глави, заключение и библиография, която се състои от извори и критическа литература на латиница, кирилица и на гръцки език. Основният текст на дисертацията се отличава с аналитичност, яснота и правилно формулиране на изводите. Дисертационният текст демонстрира възможността и способността на автора въз основа на изворовия материал да анализира и систематизира, като научно аргументира своите тези.

С предговора докторантът въвежда в темата като представя резюмирано мотивите на изследователския си труд.

В увода е обоснован изборът на темата и нейната актуалност; ясно формулирани са целта, задачите и метода на научното изследване. Обективно всяка една тема, свързана с духовния живот и спасението на човека, трябва да бъде винаги актуална. При Евагрий Понтийски, както и при Ориген, тази актуалност на темата е особено подсилена от нуждата на „преоткриването“ им, на вникване в богословската им мисъл и духовно учение в контекста на традицията на църквата. В този смисъл са добре проследени и анализирани основните изследователи на духовното наследство на Евагрий от края на 19 век до по-важните съвременни научни изследвания. В изследването са приложени историко - аналитичният и сравнително аналитичният метод.

Първа глава на дисертационния труд проследява жизнения път на Евагрий Понтийски. Тази въвеждаща в основния текст глава има ключово значение за анализиране учението за духовния възход според Евагрий. Дисертантът отлично е представил връзката между личността (живота) на Евагрий с неговото учение. Паденията и ставанията, лутанията и съзряването и израстването в Христос на този знаменит християнски писател, който с учението си синтезира духовния опит до него и предава този опит на следващите поколения в църквата.

Във **втора, трета и четвърта** глава последователно е изследвано и анализирано духовното учение на Евагрий Понтийски. Поради тяхната органична цялост и за краткост тук ще ги анализирам на едно място. В трите глави са изследвани трите степени на духовния възход според учението на понтийския монах от 4 век. На първо място – деянието или праксисът и във връзка с него борбата със страстите, която е представена във връзка с класификацията на Евагрий за осемте главни помисъла, против които се бори монахът аскет в пустинята. Втората степен на духовния възход в системата на изследвания църковен писател е гносиса и съзерцанието на сътворените неща и третата степен е богословието или съзерцанието на Бога. Дисертантът е успял в трите основни глави да представи учението за духовния възход на Евагрий, в което се състои и един от научните приноси на съчинението. В **заключението** на изследователския труд се правят основните изводи на съчинението въз основа на изложението на дисертацията.

Поради ограничения брой страници за съставяне на становище ще се ограничи само с казаното до тук, като ще акцентирам на научните приноси и критичните бележки и препоръки към дисертационния труд.

4. Оценка на научните приноси

Приемам и петте научни приноса, които дисертантът е формулирал, но тук ще акцентирам на третия и петия от посочените от автора, тъй като в тях става въпрос за научна новост, която надхвърля рамките на научните изследвания, извършени в България по темата. Акцентирам върху това, че в дисертационния труд откривам научни открития, които се отнасят не само до богословската наука в България, но в световен мащаб.

Дисертантът използва всички наличен изследователски инструментариум, за да реконструира учението на Евагрий Понтийски за духовния възход, като изследва новооткритите текстове на Евагрий. Впечатляваща е неговата работа с изворовия материал, която се отличава с аналитичност и прецизност, както и с безпристрастен, в повечето случаи, изследователски подход. Според мен основните приноси в дисертационното съчинение са два: първо - изтъкнатият по-горе пръв изследователски проект, включващ и новооткритите съчинения на Евагрий, който предава неговото учение за духовния възход; на второ място - анализът на учението на Евагрий за светлината, разгледано като опит на монасите от Келия през 4 век. За пръв път е формулиран този мистичен опит в богообщението, потвърден и доразвит по-късно в многовековната християнска духовна традиция. Безстрастието според понтийския писател е резултат на подвига на аскета и общуването му с Бога, като светлината е свидетелство за присъствието на Твореца в

творението. Влиянието на Плотин върху учението за светлина на Евагрий е по-скоро теоретично, докато опитът на Евагрий е върху основата на опита на монасите от пустинята. Някои от тезите на автора лично за мен са спорни, но заслужават внимание със своята аргументираност. По-долу ще посоча по-конкретно някои от забелязаните слабости в работата на автора на дисертационното съчинение.

5. Критични бележки и препоръки

1. В дисертационния труд тезата на съчинението не е достатъчно ясно формулирана и аргументирана.

2. Някои позиции на автора са спорни и пристрастни, като например възгледът му относно есхатологията и личностите на Евагрий и Ориген, които в съчинението са „реабилитирани“. Правилно е посочена приемствеността на Евагрий от Ориген по отношение на есхатологията, но техните есхатологични възгледи не са нито православни, нито църковни. Твърдението на автора относно Ориген, че „е безстрашен мислител и верен в учението на църквата“ (с.58) е вярно само в първата си половина. Колкото и да са ни „симпатични“ изследваните автори, научните изследвания трябва да са обективни и безпристрастни. Ориген и Евагрий живеят в зората на систематизирането на християнската вяра и двамата имат принос в систематизирането на вярата, но допускат догматически грешки по отношение на есхатологията и космологията. Истините на вярата пребъдват в църквата независимо от епохата и това, че Ориген и Евагрий живеят през 3 или 4 век, когато още не са изкристализирали основни догмати, за съжаление не ни дава възможност да ги реабилитираме, така както и до сега това не се е случило.

3. При четенето на текста се остава с впечатление, че авторът приема, че учението на Климент Александрийски, Ориген и Евагрий за гносиса и гностика е възприето впоследствие от св. Василий Велики и св. Григорий Богослов. В известния си текст за св. Дух св. Василий Велики говори по-скоро не за гносиса като за тайно учение, предназначено само за избраните, а за значението на преданието, докато при 28 слово на св. Григорий Богослов става въпрос за значението на аскетиката в праксиса на подвижника, което е въпрос на свободния промисъл и в този контекст той говори за избрани. Не на последно място има разлика в разбирането за гносиса при Евагрий и александрийските учители Климент и Ориген.

4. Твърдението, изказвано неколккратно в текста, че Евагрий е систематизатор на духовното учение, което впоследствие оказва влияние на Изток и Запад, е вярно, но използвано пристрастно в текста, за да се акцентира върху огромния принос на Евагрий за

православната духовност. Евагрий наистина оказва голямо влияние върху следващите поколения аскетически писатели и монаси аскети, но именно някои от тях като св.Варсанувий Велики и св.Йоан Лествечник се разграничават изключително рязко и остро от догматическите му възгледи. Може да се твърди по-скоро, че той е един от основните църковни автори, които предават общия опит на отците на пустинята като св.Макарий Египетски, св.Йоан Лествечник, св.Йоан Касиан Римлянин. Той обобщава опита на предходните отци в лицето на великите Антоний и Макарий, като го обогатява със своя собствен опит, но това е изобщо традицията на монасите аскети от Египетската пустиня. В този контекст е невярно твърдението на мнозина изследователи, което авторът споделя, че св. Йоан Касиан е взимал учението за осемте помисъла от Евагрий. Това учение е било общо за отците от Египетската пустиня през 4 век. Св. Йоан Касиан пише в своите Събеседвания, че го е възприел от авва Серапион (SC 42, 217).

5.Като във всеки подобен текст има допуснати някои стилистични и правописни грешки, които при публикуването му ще бъдат отстранени. Теофил Александрийски е наречен в текста свети, вероятно заради аналогичната употреба на Петия вселенски събор и на Трулския събор, но тя не е въприета в църковната и богословска традиция, защото няма литургическо признание от Църквата. Обратно - Диодох Фотикийски и Августин Хипонски са наричани блажени под влияние на схоластиката на руското богословие от и след 17 век , докато тяхната литургична памет е безспорна.

5. Данни за автореферата. Публикации и участие в научни форуми

Авторефератът е съставен съгласно изискванията и коректно отразява съдържанието на дисертационния труд.

Дисертантът е предоставил три публикации, които са в областта на неговия дисертационен труд. Една от публикациите всъщност е студия, в която е изследвана христологията на Евагрий. Публикациите са отлична апробация на дисертационния труд, като заедно с него затвърждават впечатлението за умението и способността на дисертанта за високопрофилирана научна работа.

6. Заключение

Считам, че предложеният за защита дисертационен труд е сериозно научно изследване, което след публикуването му вероятно ще получи признание не само у нас. Поздравявам колежата за смелостта да се изправи пред подобно предизвикателство и да разработи такава трудна тема. Давам положителна оценка на работата и заявявам, че ще гласувам

положително по процедурата на Йоанис Каминос за присъждане на ОНС „Доктор” по професионално направление 2.4 Теология (Патрология).

14.01.2020г.

свещ. доц. д-р Ст. Чиликов

София